

Omer Ibrahimagić

Proces integracije Bosne i Hercegovine u Evropu kao faktor njenog unutrašnjeg ujedinjenja

Završetak procesa nastanka nacionalnih država na zapadnom Balkanu u odnosu na Zapadnu Evropu kasnio je najmanje za jedno stoljeće. Razlog tome treba tražiti u dugoj vladavini na ovom prostoru Osmanskog i Austrijskog carstva. Vladavina Osmanskog carstva završena je porazom u Prvom balkanskom ratu 1912. godine, a vladavina Austro-Ugarske monarhije njenim raspadom 1918. godine porazom u Prvom svjetskom ratu. Međunarodnim priznanjem Srbije i Crne Gore 1878. godine na Berlinskom kongresu, kada su dobile svoju državnu nezavisnost od dotadašnjeg vazalskog odnosa ovih zemalja prema Osmanskom carstvu, tek je bio započet proces stvaranja nacionalnih država na zapadnom Balkanu. U Prvom balkanskom ratu 1912. godine Srbija i Crna Gora uspjele su od Osmanskog carstva preuzeti upravu nad Sandžakom, a Srbija se proširila i na Kosovo i Makedoniju, i na taj način proširila svoju državnu teritoriju. Albanija je 1912. godine dobila međunarodno priznanje i nezavisnost. Bosna i Hercegovina, Vojvodina, Slovenija i Hrvatska sa Slavonijom i Dalmacijom ostale su do 1918. godine i dalje pod suverenitetom Austro-Ugarske monarhije. Odlukom Narodnog vijeća ove zemlje su 1. decembra 1918. godine, zajedno s Kraljevinom Srbijom (u koju je prethodno bila inkorporirana Kraljevina Crna Gora i Vojvodina), ušle u sastav nove države stvorene na zapadnom Balkanu, tzv. Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

Time je nova država u svome sastavu objedinila skoro sve Južne Slavene i ispunila njihove političke težnje da se objedine u jednu državu i izbjegnu proces germanizacije i mađarizacije koji im je prijetio kada su bili u sastavu Austro-Ugarske monarhije. U sastavu ove države bili su na okupu, ako se izuzmu njihovi mali dijelovi koji su ostali u sastavu susjednih država, svi Srbi, Hrvati, Slovenci, Bošnjaci i Crnogorci. Nova država nije

---

---

priznavala nacionalitet Makedoncima, Crnogorcima i Bošnjacima. No, ni neki od ova tri naroda po kojima je novo kraljevstvo dobilo ime nisu bili u svemu zadovoljni.

Srbi kao najbrojniji narod najviše su dobili stvaranjem nove države, na čijem čelu je bio kralj iz narodne dinastije Karađorđevića, i doživljavali je kao proširenje Srbije. Slovenci, a naročito Hrvati, smatrali su se prevarenim, jer su očekivali da se nova država uredi kao neka vrsta federacije naroda u kojoj će oni biti jednakopravni s većinskim Srbima, a ne kao unitarna centralizirana država u kojoj će u vlasti dominirati većinski Srbi. Nezadovoljstvo Hrvata svojom minornom ulogom, iako su bili drugi najbrojniji narod u novoj državi Južnih Slavena, udarilo je smrtnički pečat toj tvorevini koju nije mogao spasiti ni kraljev manevar iz 1929. godine kojim je on državnim udarom pojačao unitarizaciju države, ne samo uzimanjem sve vlasti u svoje ruke ukidanjem Ustava iz 1921. godine, raspuštanjem Narodne skupštine i zabranom rada političkim strankama nego i zamjenom troimenog naziva države u Kraljevinu Jugoslaviju i njenom podjelom na devet banovina da bi izbrisao nacionalne identitete zemalja u njenom sastavu.

Kraljevinu Jugoslaviju zbog neravnopravnosti naroda u njoj, posebno Bošnjaka, Makedonaca i Crnogoraca, kao i najbrojnijih nacionalnih manjina - Mađara i Nijemaca, u Vojvodini i Albanaca na Kosovu, nisu uspjeli spasiti ni manevri velikosrpskih i velikohrvatskih nacionaliteta da se između sebe nagode 26. augusta 1939. godine na račun Bošnjaka podjelom Bosne i Hercegovine na tzv. Hrvatsku banovinu i projektiranu banovinu tzv. Srpske zemlje. Zbog početka Drugog svjetskog rata 1. septembra 1939. godine taj sporazum nije prošao ustavom predviđenu ratifikaciju u Narodnoj skupštini Jugoslavije, te je ostao samo neostvorena želja. Njemačko-italijanska okupacija 1941. godine rasparčala je Kraljevinu Jugoslaviju na svoje interesne sfere.

Nažalost, šezdeset godina kasnije, nakon što je 1943. godine jugoslavenska država od unitarne postala federacijom šest obnovljenih državnosti u formi federalnih jedinica: Srbije, Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Crne Gore, ponovo je doživjela raspad, ali sada na suverene i nezavisne države, ponovo je oživio velikosrpski i velikohrvatski nacionalizam, kojim se negirala Bosna i Hercegovina kao država mada joj je Evropska zajednica 6. aprila 1992. godine priznala nezavisnost i suverenost. Koliko je taj srpsko-hrvatski nacionalizam bio uporan u svojoj međusobnoj teritorijalnoj podjeli Bosne i Hercegovine vidi se i iz toga da se nisu libili to ostvariti i agresijom na Bosnu i Hercegovinu, a u tu svrhu su na njenoj teritoriji bili stvorili kvislinške tvorevine Republiku Srpsku i Hrvatsku republiku Herceg-Bosnu. Kao rezultat mirovnog procesa, Vašingtonskim sporazumom Bošnjaci i Hrvati su na teritoriji koju su vojnički kontrolirali 18. marta 1994.

---

godine stvorili Federaciju Bosne i Hercegovine, a Mirovnim sporazumom iz Daytonu 21. novembra 1995. godine legitimirana je Republika Srpska na 49% teritorije Bosne i Hercegovine. Republici Bosni i Hercegovini priznat je međunarodnopravni kontinuitet kao države u njenim međunarodnopravno priznatim granicama iz 1992. godine, s tim što će se ubuduće zvati Bosna i Hercegovina, a bit će sastavljena iz dva navedena entiteta. S obzirom na to da je odlukom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine 2000. godine Bošnjacima, bosanskim Srbima i bosanskim Hrvatima potvrđena njihova konstitutivnost na cijeloj teritoriji države Bosne i Hercegovine, stvorene su ustavnopravne pretpostavke za društvenu i političku reintegraciju Bosne i Hercegovine, čija je cjelovitost državne teritorije bila dovedena u pitanje agresijom njenih susjeda.

Stvorene su društvene i političke pretpostavke da Bosna i Hercegovina ispunjavanjem uvjeta za prijem u članstvo NATO-pakta i u Evropsku uniju postepeno napušta svoj dejtonski oblik unutrašnjeg državnog uređenja i da joj Bruxelles pomaže da bude uređena kao svaka druga normalna evropska država, kojom će se njeno dvoentitetsko i troetničko uređenje vlasti zamijeniti građanskom organizacijom vlasti.

Put Bosne i Hercegovine u Evropu način je da se Bosna i Hercegovina ponovo vrati svome historijskom multikulturalizmu i multireligizmu jednako na cijeloj svojoj teritoriji kao pretpostavkama društvene i političke reintegracije. U toj činjenici, između ostalog, leži historijski značaj integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju i NATO-savez.

Ni Evropa ranije nije bila ono što je danas i što će biti sutra. Do pedesetih godina 20. stoljeća, dakle do pretkraj drugog milenija nove ere, prostor koji zahvata današnja Evropa bio je poprište sukoba svakojakih ideja i ratova kojima su se te ideje željele nametnuti drugima kao jedino ispravan pogled na svijet koji nas okružuje i koji treba da bude i politički vladajući. Prema tome, ideja Evrope o kojoj se danas govori i u koju Bosna i Hercegovina želi da se uključi vremenski je mlada ideja koja je tek prije nešto više od jedne decenije, nakon zasjedanja u Maastrichtu, dobila svoju današnju organizaciju pod nazivom Evropska unija. Od jedne male skupine nekoliko najrazvijenijih zapadnih zemalja pedesetih godina pod nazivom Evropska zajednica za uglj i čelik, kojoj je prvobitno osnovni motiv bila ekonomija, preko ekonomske, a potom evropske zajednice koja se proširila na petnaestak zemalja, kojoj je također osnovni motiv bila ekonomija, decenijskim trajanjem te zajednice pokazala se potreba i za usaglašavanjem najvažnijih političkih pitanja kojima će se Evropa sve više iskazivati kao integrirana ekonomsko-politička sila svijeta koja će imati snažnog utjecaja na formiranje autonomnog političkog mišljenja na relaciji suprotstavljenih odnosa između tada dviju svjetskih supersila – SAD-a i Rusije.

U tom kontekstu treba razumjeti i svrstavanje zemalja zapadne Evrope zajedno s Amerikom i Kanadom u jedan evroatlantski vojno-politički savez pod imenom Sjevernoatlantski pakt, kome je odmah zatim slijedio odgovor druge strane, Rusije i njenih evropskih saveznica, pod nazivom Varšavski ugovor. Ta svrstavanja u dva suprotstavljena vojno-politička bloka održavala su ravnotežu vojnih snaga i omogućila Evropi da narednih 40 godina, i pored naglašene političke napetosti između dva različita društveno-ekonomska i politička sistema i periodičnih kriza, proživi u miru i ekonomskom prosperitetu, zahvaljujući razvoju nauke i novih tehnologija, do tada nepoznatom u svijetu.

Jugoslavija, u čijem sastavu se nalazila država Bosna i Hercegovina kao jedna od šest federalnih jedinica, bila je formalno izvan tih blokovskih podjela, u zajednici tzv. nesvrstanih zemalja, i gradila je jedan specifičan sistem društveno-ekonomskih odnosa - tzv. socijalističko samoupravljanje u uvjetima naslijeđenim iz Kraljevine Jugoslavije: nerazvijene ekonomije, polupismenog stanovništva, dispariteta u ekonomskoj razvijenosti njenog sjevera i juga, jednopartijskog sistema, pune zaposlenosti koja nije doprinosila racionalnosti ekonomije, ali jeste održavanju socijalnog mira, uz prezaduženost države prema stranom kapitalu, postigla je relativno visok stupanj ekonomskog, obrazovnog i socijalnog razvoja i po tome bila korak do ispunjenja uvjeta za uključenje u evropske integracije, kojem je prepreka bilo njeno socijalističko državno uređenje nasuprot evropskoj zajednici u kojoj je dominirao privatni kapital.

S političko-vojnog stanovišta Jugoslavija je sa svojim federalnim jedinicama, među kojima je bila i Bosna i Hercegovina, zahvaljujući svojoj nesvrstanoj politici imala značajan moralno-politički ugled u svijetu, s obzirom na to da se kao nesvrstana zemlja na forumima na kojima se odlučivalo o svjetskoj politici mogla zalagati za primjenu principa međunarodnog prava i poštivanja prava naroda nerazvijenog svijeta. Time je zadobila simpatije širom svijeta, tim prije što je kao evropska zemlja, pored Malte i Kipra, bila u Pokretu nesvrstanih zemalja. Kao takva bila je od posebnog interesa za evroatlantski sigurnosni sistem, budući da je svojim geografskim prostorom štitila jugoistočno krilo NATO-saveza, koji ga je dijelio od zemalja Varšavskog ugovora kome je on bio suprotstavljen.

Rušenjem Berlinskog zida 1989. godine, koji je bio simbolom podijeljenosti Evrope između dva različita društveno-ekonomska i politička sistema, urušio se i ekonomski neefikasan socijalistički sistem u Rusiji i njenim saveznicima u istočnoj Evropi. Time ni Jugoslavija, mada nesvrstana socijalistička država, nije više trebala za zaštitu jugoistočnom krilu NATO-saveza, pa nije bilo ni interesa Zapada da se ona očuva po svaku cijenu.

Unutrašnja ekonomsko-politička kriza u Jugoslaviji u odnosima između federalnih jedinica pretvorila se u krizu u odnosima između naroda i

---

narodnosti u Jugoslaviji, a posebno u Srbiji, koja je tinjala za Titova života, a neposredno poslije njegove smrti razbuknula se do požara u pojedinim dijelovima Jugoslavije, prije svega na Kosovu, da bi se nakon deset godina pretvorila u neminovan raspad Jugoslavije na više suverenih i nezavisnih država. Posebna oštrina te političke krize, koja se pretvorila u otvorene oružane sukobe i agresiju, bila je u Hrvatskoj, čija se jedna trećina teritorije, na kojoj su živjeli Srbi, prema projektu 'velike Srbije' trebala pripojiti ostatku Jugoslavije (Srbiji i Crnoj Gori), i u Bosni i Hercegovini, koju je prema projektima 'velike Hrvatske' i 'velike Srbije' trebalo podijeliti. Time bi Bosna i Hercegovina prestala postojati kao važeća država, a bosanski muslimani – Bošnjaci, bili bi raseljeni po svijetu, prema scenariju britanskog premijera Johna Majora: „...neophodno je, da se nastavi s prevarom 'Vance-Owenovim' razgovorima da bi se događala kakva-takva akcija sve dok Bosna i Hercegovina ne prestane postojati kao važeća država, a njeno Muslimansko stanovništvo ne raseli iz svoje zemlje“ (El-Hidaje, br. 12, 1993, Visoko).

Dakle, ni Srbija i Crna Gora ni Hrvatska nisu uzele zaozbiljno to što je Evropska zajednica 6. aprila 1992. godine priznala Bosni i Hercegovini međunarodnopravni subjektivitet, čime je ona postala suverena i nezavisna država, i što su je odmah zatim priznale sve vodeće zemlje svijeta, a 22. maja 1992. godine primljena je u članstvo Organizacije ujedinjenih naroda, istoga dana kada i Slovenija i Hrvatska.

Srbija sa Crnom Gorom i Hrvatska htjele su, uz podršku Majora i Mitteranda, a uz asistenciju Rusije, dakle triju evropskih stalnih članica Vijeća sigurnosti, iskoristiti slom evroatlantske ravnoteže političko-vojnih saveza Varšavskog ugovora i NATO-saveza, kada još nije bio međunarodnopravno uspostavljen novi međunarodni poredak, u uvjetima međunarodnog priznanja novih 15 država nastalih raspadom SSSR-a i pet novih država nastalih raspadom Jugoslavije, na račun teritorije Bosne i Hercegovine napraviti veliku Srbiju i veliku Hrvatsku. Htjele su, dakle, u suglasju s Majorom i Mitterandom, a uz podršku Rusije, pobrisati međunarodnopravno priznanje Bosne i Hercegovine, a Bošnjake raseliti iz Bosne i Hercegovine po scenariju srpske politike s početka 20. stoljeća: 1/3 Bošnjaka pobiti, 1/3 muslimana prevesti u pravoslavlje, a 1/3 Bošnjaka raseliti iz Bosne i Hercegovine. Nasuprot tome, prema Augsburškom vjerskom miru, ugovoru između njemačkog kralja Ferdinanda I i državnih staleža, proglašenom zakonom na saboru u Augsburgu 25. septembra 1555. godine (nakon rata između katolika i protestanata), koji je ustanovio čuveno načelo „Cuius regio, eius religio“ (čija je zemlja, onoga je i vjera), Srbija i Crna Gora te Hrvatska dogovorile su podjelu Bosne i Hercegovine po tom kriteriju. Najveći dio Bosne pravoslavnim Srbima, ostatak katolicima Hrvatima, a Bošnjacima pripadnicima islama bilo je predodređeno po Majoru još gore rješenje nego

---

što ga je predlagao Stojan Protić: Bosna i Hercegovina će prestati biti važeća država, a muslimane iz nje treba iseliti.

U povodu nedavne kandidature Turske u članstvo Evropske unije ponovo se oglasio Huntington, nabijedeni stručnjak za muslimanski svijet. Njegov utisak je da „muslimanski doseljenici u evropske zemlje njeguju vrlo samosvjesno njihove vlastite zajednice i čuvaju njihovu religiju, što stvara probleme“. Nije valjda da je očekivao da će muslimani doseljenjem u Evropu ostaviti islam u zemlji porijekla, a u Evropi živjeti po pravilima kršćanske vjere, umjesto po pravilima demokratske sekularne Evrope u kojoj su građani jednaki pred zakonom, bez obzira na vjeru.

Eventualni ulazak Turske u EU, naglasio je, promijenio bi evropski identitet „...Evropa neće više značiti ono što je historijski značila... Članstvo Turske u EU neće pokopati tendenciju ka islamu, to članstvo bi moglo čak stimulirati islamizam. U EU moraju konačno i Turci odrediti svoj identitet, oni će se morati pitati ‘kako se mi razlikujemo od drugih zemalja EU’“ („Oslobođenje“, 9.11.2005.). On zanemaruje činjenicu da je sama Evropa paradigma zajednice različitih država i naroda, pa i vjera.

Dali smo šire navode Huntingtonovih razmišljanja iz razloga što je on autor i čuvene knjige „Sukob civilizacija“, po kojoj je, poslije poraza komunizma, islamska civilizacija sljedeća meta zapadne civilizacije, dakle kršćanstva. Naveli smo njegov stav prema ulasku Turske u EU iz razloga što se taj stav u velikoj mjeri može odnositi i na Bosnu i Hercegovinu, s obzirom na to da muslimani čine skoro 50% njenih stanovnika. Huntingtonova razmišljanja mogu postati dodatnim teretom uključenju Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju i dodatnim razlogom da se proces njenog uključenja u EU neopravdano produži iznoseći za to razloge sasvim druge prirode.

Da to ne mora biti tako, ohrabrujuće je razmišljanje Milomira Kovačevića Strašnog, sarajevskog fotografa koji već nekoliko godina živi u Parizu, koji je u nedavnom telefonskom razgovoru za „Dnevni avaz“ rekao: „U Parizu živi veliki broj uspješnih i uglednih Bošnjaka. Oni se ne mogu smjestiti u isti koš sa drugim muslimanskim doseljenicima, kojima treba mnogo više vremena za integraciju u evropsko društvo. Postati Europejac za Bošnjake koji su se doselili u ovaj grad prije 10-ak ili 15 godina nije bio nikakav problem, jer su oni to bili i prije dolaska u Francusku“ („Dnevni avaz“, 8.11.2005.).

Da se vratimo našoj temi: U čemu je historijski značaj integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju i NATO-savez. Ne može se dati jednostavan odgovor na ovo pitanje. Polivalentan je značaj bosanskohercegovačkog uključenja u ove organizacije. Značaj je u nekoliko aspekta. Spomenut ćemo nekoliko bitnih. To je prije svega **sigurnosni aspekt**. Uključivanje Bosne i Hercegovine i njenih susjeda u ove integracije značit će ubuduće, kad je

---

---

riječ o sigurnosti i životu bez rata, što će sve tri države morati svirati svoju muziku na iste note koje će biti obavezne za sve članice NATO-saveza. To će, dakle, biti perspektiva mira i dobrosusjedskih odnosa, neovisno o srpskim i hrvatskim velikodržavnim željama prema Bosni, koje bi trebale protekom vremena potpuno ugasnuti.

Zatim je tu **politički aspekt**, prije svega demokratski uređena zemlja po jedinstvenom evropskom šnitu po kome će se poštovati individualna prava građana i kolektivna prava etničkih zajednica u duhu ustava i zakona, dakle uspostavljena demokratska pravna država.

Ekonomске integracije treba da doprinesu slobodnom protoku rada, kapitala, osoba i usluga, u skladu s evropskim utvrđenim standardima odnosa između rada i kapitala, i socijalnoj brizi za nejake, bolesne, hendikepirane i ljude koji privremeno ostaju bez posla, na jedinstvenom evropskom ekonomskom prostoru. Bosna i Hercegovina će u narednih deset godina trebati integrirati svoj politički i ekonomski prostor da bi mogla biti primljena u Evropsku uniju.

Navest ćemo još jedan važan aspekt - **kulturni**. Ono što je karakteristično za Evropu, nasuprot, naprimjer, Americi, jest ogromno šarenilo suverenih država i njihovih etničkih zajednica i specifičnih kultura, neovisno o njihovoj vjerskoj i konfesionalnoj pripadnosti. Evropska unija treba biti garancija njegovanja njihovih razlika, kao i poticanja i afirmiranja onoga što je među ljudima kao univerzalnim bićima uvjet njihovih međusobnih veza i odnosa. To je prije svega tolerancija i uvažavanje drugog i drukčijeg pored sebe koji će biti jednako vrijednovan. Mjera svačije slobode bit će u prihvatanju drugog i drukčijeg od sebe kao sebi ravna, a ne da se drugog i drukčijeg raznim sredstvima edukacije i prisile tjera da bude ono što neko želi ili sličan njemu. U takvoj Evropi treba da bude mjesta za svaku etničku zajednicu, za svaku vrstu vjerovanja, za svaku autohtonu kulturu, čime će se iskazati visok nivo čovjekoljublja umjesto etničke i vjerske asimilacije i prevjeravanja te kićenja većih nacija tuđim vrijednostima kao svojim cvijećem.

Bosna i Hercegovina će, zauzvrat onih vrijednosti koje će njeni građani primiti kao evropske općecivilizacijske i kulturne vrijednosti, u Evropu unijeti svoj najvrjedniji **brend**, a to je tisućljetno iskustvo tolerancije i suživota multikonfesionalnog društva, koje Evropa tek treba da dosegne, obogaćenog trima civilizacijama i kulturama: grčko-rimskom, kršćansko-jevrejskom i arapsko-islamskom. Po tome je Bosna i Hercegovina, a ne samo Sarajevo, na cijelom svom prostoru jedan veliki **Jerusalem Evrope**, kojeg su evropocentristi i njihovi istomišljenici iz našeg susjedstva htjeli u posljednjem ratu (1992-1995) uništiti i zatrijeti rušenjem crkava i džamija, nultih spomenika islamske kulture i srednjovjekovnog bh. naslijeđa.

Danas su sve zemlje zapadnog Balkana u procesu priključenja Evropskoj uniji, posebno južnoslavenske zemlje koje su od 1918. godine sedamdeset godina bile u jednoj jugoslavenskoj državi, a poslije njenog raspada 90-ih godina prošlog stoljeća postale samostalne i nezavisne države. Njihovim prijemom u Evropsku uniju zatvorit će se stoljetni krug izgradnje njihove moderne državnosti i ulaska u evropsku zajednicu država i naroda kao demokratskih država s ravnopravnim statusom s nekadašnjim evropskim velesilama koje su upravljale njihovom sudbinom u 19. i 20. stoljeću. Samo ta činjenica dovoljna je da se zaključi da se Evropa promijenila u pozitivnom smislu, stvorivši od sebe slobodnu demokratsku zajednicu država kao trajnog garanta mira i suživota različitih naroda i religija. Mora se reći da je takav razvoj plaćen desecima miliona žrtava samo u 20. stoljeću u dva svjetska rata. Ako Evropa postane budućom oazom mira, onda te žrtve nisu bile uzaludne, radi života u miru budućih generacija.

Bosna i Hercegovina će svojim uključivanjem u takvu Evropsku uniju, nadajmo se, konačno nakon hiljadu godina borbi i neizvjesnosti naći svoj smiraj.